ASIANTUNTIJALAUSUNTO, TyV **24.10.2023**
Helsingin kaupunki
HE 41/2023 vp sekä VNS 1/2023 vp

Helsingin kaupunki kiittää työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaa mahdollisuudesta päästä lausumaan valtion talousarvioesityksen 2024 ja julkisen talouden suunnitelmasta. Helsinki tahtoo huomauttaa, että varattu lausuntoaika on poikkeuksellisen lyhyt ottaen huomioon asian merkittävyyden.

Helsingin kaupunki tarjoaa nykyisellään erilaisia palveluita työnhakijoille osana työllisyyden kuntakokeilua ja ottaa kokonaisvastuun julkisista työvoimapalveluista 1.1.2025 aloittavana itsenäisenä työvoimaviranomaisena ja kantaa jatkossa yhä suurempaa taloudellista vastuuta työttömyysturvasta. Tästä näkökulmasta vuoden 2024 valtion talousarviolla on merkittäviä seuraaviin vuosiin ulottuvia kuntatalousvaikutuksia, jotka vaikuttavat kykyyn järjestää työvoimapalveluita. Näitä vaikutuksia ei ole kuvattu esityksessä eikä julkisen talouden suunnitelmassa riittävän tarkasti.

Helsingin kaupunki haluaa tuoda valiokunnan tietoon seuraavat keskeiset esitykseen liittyvät huomiot:

1) **TE2024-muutoskustannukset kunnille on arvioitu selvästi alakanttiin. Kustannuksia kertyy usealta vuodelta ja erityisesti tietojärjestelmäintegraatioista**
2) **Kotoutumisesta ja työperäisestä maahanmuutosta leikkaaminen vaikuttaa työvoiman saatavuuteen ja lisää julkisten työvoimapalveluiden asiakkaaksi siirtymistä**
3) **Julkisten työvoimapalvelujen leikkaus on vahingollista tässä suhdannetilanteessa, sillä työnhakijoiden palvelutarpeen voi ennakoida lisääntyvän lähitulevaisuudessa**
4) **Yritystoiminnan kehittämispalveluiden lakkauttaminen voi haitata pk-yritysten kykyä työllistää**
5) **Työttömyysturvan muutokset heikentävät työttömän kannustetta hakeutua epätyypilliseen työsuhteeseen ja työvoimaviranomaisen kannustetta välittää osa-aikatyötä**

TAE, momentti 35. Valtion korvaus kunnille TE-palvelu-uudistuksen muutoskulujen kattamiseen

TE24 -muutoskustannuksiin varattu tuki on täysin riittämätön ja todellinen muutoskustannus on vähintään kolminkertainen suhteessa 34 M€ korvausesitykseen, riippuen syntyvien työvoimaviranomaisten määrästä. Muutoskustannuksia on Helsingissä kertynyt jo vuodesta 2021 ja niitä tulee vielä 1.1.2025 jälkeenkin, sillä erityisesti TE24-uudistuksen tietojärjestelmäkehitykseen jaa siitä vastaavaan TE-digi-hankkeeseen liittyy vielä monia epävarmuuksia.

Pelkästään Helsingissä on laskettu uudistuksesta kertyvän henkilöstöön kohdistuvan muutoskustannuksen olevan vuodelle 2023 2,3 M€ ja vuodelle 2024 4,2 M€. Muutokseen liittyvistä palveluhankinnoista johtuva muutoskustannus on arviomme mukaan vuodelle 2023 0,4 M€ ja vuodelle 2024 0,5 M€. Tila- ja työvälinekustannuksia on vielä mahdotonta nykyisellä tiedolla laskea, mutta pelkästään jokainen yksittäinen integraatio jonkin kunnan järjestelmän (esim. taloushallinto) ja käyttövelvoitteen alaisen valtion järjestelmän välillä on kustannuksiltaan arviolta 0,3 M€.

TAE, momentti 40. Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen
JTS, Kotoutuminen ja kansainvälinen osaaminen

Kotoutumisen ja kansainvälisen osaamisen määrärahat ovat 389 milj. euroa v. 2024, mutta laskevat 298 milj. euroon kehyskauden lopussa. Tämä huolettaa erityisesti Helsingissä, jossa maahanmuuttoa tarvitaan, jotta työikäisen väestön osuus pysyy työvoiman kysyntään nähden siedettävällä tasolla. On myös syytä huomioida, että mikäli henkilö ei kotoutumisaikana saavuta riittäviä valmiuksia työllistyäkseen, tulee hän kunnallisten työvoimapalveluiden asiakkaaksi. Kokonaisuudessaan kotoutumisesta leikkaamisen ja työperäisen maahanmuuton vähenemisen vaikutukset ovat Helsingin elinvoiman ja talouden kannalta suurella todennäköisyydellä kielteisiä.

Momentin 40 osalta esitetään Talent Hub -rahoituksen poistoa vuodesta 2024 alkaen. Rahoituksella on kyetty kehittämään alueellisia yhteistyömalleja, jotka tarjoavat asiakaslähtöisiä organisaatiorajat ylittäviä palvelupolkuja kansainvälisten osaajien houkuttelun, rekrytoimisen, asettautumisen ja integroitumisen tueksi sekä yritysten ja kansainvälisten osaajien kohtaamiseksi.

Talent Hub -rahoitus on ollut myös Helsingille ja koko pääkaupunkiseudulle tärkeä väylä rahoittaa työperusteiseen maahanmuuttoon liittyviä palveluita, kuten pääkaupunkiseudun kuntien yhteispalvelupiste International House Helsinkiä sekä työperäisen maahanmuuton puoliso-ohjelmaa. Jos osaavan työvoiman maahanmuuttoa ja asettautumista ei haluta vaikeuttaa, tulisi rahoitus poistamisen sijaan vakiinnuttaa.

TAE, momentti 51. Julkiset työvoima- ja yrityspalvelut
JTS, Työllisyyden ja yrittäjyyden määrärahat
JTS, Työttömyysetuuksiin kohdistuvat määrärahat

Työllisyysmäärärahoista valtaosa siirtyy kunnille vuoden 2025 alussa julkisten työvoimapalveluiden järjestämisvastuun myötä. Tällä hetkellä näyttää siltä, että työvoimapalvelut siirtyvät kuntiin aliresursoituna tuoden mukanaan runsaasti kiinteitä kuluja ja lisävastuuta työttömyyden kustannuksista.

Sosiaali- ja terveysministeriön työttömyysetuuksiin kohdistuvat määrärahat pienenevät ja siirtyvät osittain kuntatalouteen. Kunnan rahoitusvastuu työttömyysetuuksien rahoituksesta laajenee koskemaan työmarkkinatuen lisäksi peruspäivärahaa ja ansiopäivärahan perusosaa 100 työttömyysetuuspäivästä lukien ja kasvaen työttömyyden pitkittyessä. Muutoksen on tarkoitus kannustaa kuntia hoitamaan työvoimapalveluita tehokkaasti. Jos itse palveluiden rahoitus ei ole riittävällä tasolla ja työvoiman kysyntä on suhdannetilanteen vuoksi heikkoa, on kunnallisella

työvoimaviranomaisella hyvin vähän keinoja vaikuttaa työllisyyteen. Kunta joutuu tästä huolimatta kantamaan suhdanneriskiä ja maksamaan kasvavia työttömyysetuuskustannuksia.

Työllisyysmäärärahoista ollaan vuoden 2024 talousarvioesityksessä leikkaamassa 41 M€ ilman mitään varsinaista perustetta. Tilanteessa, jossa työttömyys on lähtenyt kasvuun, tätä voidaan pitää haitallisena päätöksenä julkisen palvelujärjestelmän kantokyvyn kannalta. Samaan aikaan lainsäädännössä on määritelty hyvin tiukka Pohjoismainen työvoimapalvelumalli, jonka toteuttaminen vaatii paljon resursseja. Vuoden 2024 osalta leikkaus osuu niihin kuntiin, kuten Helsinki, jossa toimii työllisyyden kuntakokeilu ja tämän jälkeen kaikkiin järjestäviin tahoihin.

Perustelematon mekaaninen rahoituksen tason leikkaus momentilta 51 samalla, kun työvoimapalveluiden järjestämisvastuu siirtyy, näyttäisi olevan vastoin kuntien rahoitusperiaatetta.

ELY-keskukset ovat hankkineet olemassa oleville pk-yrityksille liiketoiminnan kehittämisen ja kansainvälistymisen palveluja, joiden rahoituksen (13 M€ vuonna 2023) on todettu hallitusohjelmassa päättyvän. Kaupungeilla ei ole nyt poistuvan kaltaista palveluntarjontaa pk-yrityksille liiketoiminnan kehittämiseksi, vaan kunnallisista yrityspalveluista on nyt voitu ohjata yrityksiä ELY-keskuksen hankkimien palveluiden asiakkaiksi. Erityisesti Työllistä taidolla- ja Startti Plus -palvelut on koettu hyödyllisiksi ja niillä on vahvistettu pk-yritysten valmiutta työllistää helsinkiläisiä.

TAE, Momentti 55. Toimet työurien pidentämiseksi

Helsingin elinkeinorakenteessa korostuvat palvelualat, jossa tarvitaan paljon työvoimaa osa- tai määräaikaisiin työsuhteisiin. Monelle vaikeasti työllistyvälle realistisin tapa päästä avoimille työmarkkinoille on tällainen epätyypillinen, osa-aikainen tai määräaikainen työsuhde. Siksi puolen vuoden työssäoloehto on paikoin haastavaa saada täyteen. Työssäoloehdon pidentäminen voi heikentää työttömän kannustetta ottaa vastaan epätyypillistä työsuhdetta.

Työssäoloehdon pidentämisellä on kustannuksia nostava vaikutus kotikunnan työttömyysetuuden rahoitusvastuun suuruuteen. Kuntien rahoitusvastuuta tulisi muuttaa siten, että työvoimaviranomaisella on, silloin kun se on perusteltua, aina riittävä kannuste ohjata tai välittää työnhakija myös epätyypilliseen työsuhteeseen avoimille työmarkkinoille.

Myös työttömyysetuuden sovittelun suojaosasta luopumisen vaikutuksia kokonaan työttömiin tulee seurata. Osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön siirtymisen kannusteiden parantaminen sekä sovittelun selkeyttäminen ovat kannustettavia tavoitteita. Toisaalta kokonaan työttömien kannustimet ottaa vastaan erityisesti vähäisten työtuntien keikka- tai osa-aikatyötä heikkenevät.

Puuttuvat rahoitusta vaativat kirjaukset

Muutosturva on kokonaisvaltainen toimintamalli henkilöstön irtisanomis- ja lomautustilanteisiin. Se pyrkii ehkäisemään työttömyyttä ja auttaa työntekijöitä työllistymään uudelleen mahdollisimman pian muutosneuvotteluiden, irtisanomisen tai lomauttamisen jälkeen. Muutostilanteessa työnantajille ja henkilöasiakkaille tarjotaan neuvontaa, tietoa sekä ohjausta palveluihin.

Muutosturvan käynnistää työnantajan työvoimaviranomaiselle tekemä ilmoitus. Jos irtisanomisia tapahtuu useissa toimipisteissä, tulee ilmoituksen vastaanottajan koordinoida muutosturvamallia. Koska Helsingissä on korostuneen paljon yritysten pääkonttoreita, on todennäköistä, että Helsingin työllisyyspalveluille tulee koitumaan suurta hallinnollista taakkaa tilanteissa, joissa yritykset irtisanovat henkilöstöä samanaikaisesti eri puolilla Suomea. Jotta muutosturvan toimintamalli toimisi jatkossakin, olisi koko maan kannalta tärkeää, että tähän tehtävään osoitetaan riittävät resurssit.

Kuntouttavan työtoiminnan siirtymistä hyvinvointialueilta kunnille selvitetään parhaillaan. Mikäli kyseinen palvelu siirtyy kuntiin uutena tehtävänä 2024 tai myöhemmin, myös rahoituksen siirryttävä ja kunnan on voitava päättää toteutustavasta. On hyvä huomata, että tällä hetkellä ei ole näyttöä siitä, että kuntouttava työtoiminta edistäisi siihen osallistuvien työllistymistä. Haasteena on ennemminkin se, ettei hyvinvointialueilla ole kykyä tai resursseja tunnistaa työkyvyn ongelmia ja palvella tosiasiassa työkyvyttömiä henkilöitä, jotka ovat sosiaaliturvajärjestelmän rakenteen vuoksi joutuneet ilmoittautumaan työttömiksi työnhakijoiksi.

Lisätiedot:

Ville Salo
kehittämispäällikkö
Helsingin kaupunki, työllisyyspalvelut
ville.j.salo@hel.fi
040 672 8229